

# O vplivu javne dostopnosti in zgradbe sodnih odločb na kvaliteto prava

## Zbirni podatki

**Avtor:** dr. Damjan Možina, dr. pravnih znanosti, profesor na PF Univerze v Ljubljani

**Publikacija:** Pravna praksa - 2012, številka 45, stran 6 | GV Založba, d.o.o., 22.11.2012

[Povezava do dokumenta na portalu IUS-INFO](#)

## Besedilo

**Za poznavanje prava ni dovolj poznavanje besedila in duha zakonov, ampak je treba vedeti tudi, kako sodišča te zakone uporabljajo. Treba je skratka poznati sodno prakso. Tu pa v slovenskem pravnem sistemu naletimo na težave. V tem prispevku, ki se nanaša na sodne odločbe v civilnih in gospodarskih zadevah, bi rad opozoril na nekatere izmed njih.**

Sodne odločbe niso pomembne le za stranke spora (Res iudicata ius facit inter partes), ampak imajo tudi širši pomen. Ustavno načelo enakega varstva pravic zahteva, da sodišča v enakih primerih odločajo enako. Če o nekem vprašanju obstaja ustaljena sodna praksa, ji morajo sodišča slediti ali pa morebiten odstop posebej utemeljiti. Poleg sodišč mora imeti možnost spoznavanja sodne prakse tudi javnost. Predvidljivost pravne rešitve navsezadnje tudi zelo jasno vpliva na število sporov: kdor lahko vidi, da bo spor izgubil, zanj praviloma ne bo zainteresiran.

Javnost in procesni jezik sodnih odločb

Ustava RS v 24. členu določa, da so sodne obravnave javne, in posebej poudarja, da se sodbe izrekajo javno. O tem, ali Ustava zahteva tudi javno dostopnost sodnih odločb, bi se dalo razpravljati. Ustava javni dostopnosti odločb iz javnih sodnih postopkov ne nasprotuje. Dejstvo je, da v slovenskem pravnem redu vse pravnomočne sodne odločbe niso javno dostopne. Tu ne mislim na primere, v katerih je iz sodnega postopka izključena javnost, ker to zahtevajo uradne, poslovne ali osebne skrivnosti, koristi javnega reda oziroma razlogi morale ali pa že zakon izključuje javnost nekaterih vrst postopkov (na primer razveza zakonske zveze). Javno dostopne - tako v smislu internetnega objavljajanja s strani sodišč kot tudi dostopnosti prek komercialnih ponudnikov pravnih informacij - so le odločbe Vrhovnega sodišča in večina odločb višjih sodišč. Sodne odločbe sodišč prve stopnje niso javno dostopne, pa čeprav nekatere od njih postanejo pravnomočne.

Zakaj je to lahko problematično? V sistemu večstopenjskega sojenja je težišče ugotavljanja dejanskega stanja na prvi stopnji sojenja, na podlagi pritožbe pa ga lahko ugotavlja tudi sodišče druge stopnje. Vrhovno sodišče na podlagi revizije ali zahteve za varstvo zakonitosti ne odloča o dejanskem stanju, ampak o pravnih vprašanjih. Vendar pa so tudi odgovori na pravna vprašanja, ki jih podaja Vrhovno sodišče, vezani na konkretno dejansko stanje, kot sta ga ugotovili nižji sodišči in kot izhaja iz spisa, ki ga imajo vrhovni sodniki pred seboj. Teh podatkov pa v

odločbah Vrhovnega sodišča praviloma ni oziroma so le posredni, ob tem da odločbe višjega sodišča včasih, odločbe sodišča prve stopnje pa nikoli niso javno dostopne.

**Javnosti je torej dostopno le "pravo", o tem, na kakšno dejansko stanje se to pravo nanaša, pa so pogosto le zelo pomanjkljivi podatki. Uporabnost prava, ki je tako ločeno od dejstev in v tem smislu abstraktno, je zato bistveno manjša, oblikovanje enotne sodne prakse pa oteženo.**

Poleg tega včasih bralec sploh ne more razumeti odgovora na materialnopravna vprašanja, ki jih podajajo sodišča v sodbi. Na primer: v civilnem in gospodarskem materialnem pravu je pravna ureditev pogosto bistveno odvisna od tega, kdo so stranke razmerij. Številna vprašanja obligacijskega prava so na primer urejena različno za pogodbe med dvema podjetjema, za pogodbe med podjetjem in potrošnikom ter za pogodbe med dvema potrošnikoma. Enako velja na področju neposlovnega odškodninskega prava: posebna pravila veljajo za položaje, ko se na primer povrnitev škode, ki jo je tretji osebi povzročil delavec, zahteva od delodajalca ali če se povrnitev škode zahteva od imetnika nevarne stvari.

Prvo- in drugostopenjska odločba, v katerih je več podatkov o dejanskem stanju, javnosti nista na voljo. Odločbe Vrhovnega sodišča (in drugih sodišč) pa govorijo le v jeziku procesnega prava. Omenjajo "tožečo" in "toženo" stranko (tudi: "toženko"), ne pa tudi njunega dejanskega položaja, ki je ključen za uporabo materialnega prava. Seveda vrhovni sodniki ta položaj poznajo, saj izhaja iz spisa, ki ga imajo pred seboj. Vendar pa lahko bralec sodbe o njem sklepa le posredno, na primer iz številnih zakonskih členov, ki so omenjeni v obrazložitvi, kar pa pogosto ne zadošča za razumevanje sodbe.

**Zato bi bilo zelo koristno, če bi vsa, zlasti pa Vrhovno in višja sodišča v svoje obrazložitve vključevala kratke povzetke relevantnega dejanskega stanja. Poleg tega bi veljalo pretehtati, ali za to, da vse sodne odločbe (seveda z upoštevanjem utemeljenih izjem) niso javne, obstajajo utemeljeni razlogi.**

Sodne odločbe brez imen

Tudi tiste sodne odločbe, ki so javno dostopne, pa so javno dostopne le deloma. Ne vsebujejo namreč podatkov o strankah in sodnikih. Razlog za to, da so podatki o strankah iz odločb

izbrisani, je bržkone iskati v varstvu zasebnosti in osebnih podatkov. Nisem prepričan, da je prav, da so na tej podlagi v civilnih in gospodarskih sodnih odločbah anonimizirani prav vsi podatki o prav vseh strankah. Varstvo zasebnosti in osebnih podatkov je posebej pomembno v nekaterih kategorijah sporov (na primer razveza zakonske zveze, spori med starši in otroki), glede katerih praviloma že zakon določa, da je iz postopka izključena javnost, kar pomeni tudi, da odločbe niso javno dostopne.

V drugih civilnih, zlasti pa gospodarskih zadevah interes varstva osebnih podatkov in zasebnosti ni tako močno izražen. Poleg tega lahko v upravičenih primerih javnost izključi tudi sodišče. Sicer pa so sodni postopki javni. Če je izrekanje sodb - vključno z imeni strank - javno, bi lahko bila v javno dostopnost končnih odločb vključena tudi imena strank.

Navsezadnje lahko o javnih sodnih postopkih in strankah, ki v njih nastopajo, poročajo tudi mediji. Poleg tega se stranke - zlasti tožeča - same odločajo za sodne postopke, čeprav imajo v večini primerov tudi možnost izvensodnega reševanja spora, kjer si lahko zagotovijo tajnost - na primer z arbitražo.

Bežen pregled po sodni praksi nekaterih drugih držav, zlasti po sodni praksi Sodišča EU in Evropskega sodišča za človekove pravice, pokaže, da so imena strank v sodbah ne le objavljena, ampak se uporabljajo celo za označevanje zadev (na primer Lukenda proti Republiki Sloveniji). Močno dvomim, da na primer Evropsko sodišče za človekove pravice z objavo imena stranke posega v njeno zasebnost oziroma osebne podatke. Tega, da bi bili slovenski standardi varstva osebnih podatkov na tem področju bistveno višji od standardov drugih evropskih držav, pa si ne gre želeči, saj to po drugi strani pomeni, da so manj varovani drugi, prav tako pomembni interesi, denimo interes po informiranosti in transparentnosti. Potrebna je prava mera.

Menim, da bi bilo treba pretehtati razloge za brisanje imen strank iz javno dostopnih sodnih odločb. Ob tem je seveda treba upoštevati tudi interes varstva osebnih podatkov. Misel, da bi bilo mogoče s preprostim vnosom osebnega imena v spletni iskalnik pridobiti sodne odločbe v vseh javnih sodnih postopkih, v katerih je ta oseba sodelovala, gotovo ni prijetna. Temu javnost imen strank v civilnih in gospodarskih sodnih postopkih ni namenjena. O tem, koliko, v katerih postopkih in kako zagotoviti javnost imen strank, bo treba še razmisliti.

**Če glede imen in morebitnih drugih podatkov strank, zlasti fizičnih oseb, še obstajajo argumenti za njihovo prikrivanje v javno objavljenih sodnih odločbah, pa ne more biti argumentov za brisanje imen sodnikov.**

Slovenske sodne odločbe, ki so javno dostopne, namreč ne vsebujejo imen sodnikov. Pravzaprav je izbrisana celotna glava odločbe, vključno z napisom "sodba v imenu ljudstva". Izjema so odločbe Ustavnega sodišča, ki je tukaj svetel vzor. Kakšni so razlogi za skrivanje imen sodnikov v sodnih odločbah rednih

sodišč? To gotovo ne more biti strah sodnikov pred nezadovoljnimi strankami, kajti udeleženci postopka prejmejo popolne odločbe in so jim imena sodnikov v vsakem primeru znana. Strah pred javno strokovno presojo pač ne more biti upravičen razlog.

**Sodnik, ki ga izvoli Državni zbor in ki predstavlja neodvisno sodno vejo oblasti, se ne sme skrivati.**

Sodna odločba izkazuje avtoriteto tudi z imenom in podpisom sodnika, ki jo je izrekel. Ime in podpis tako krepita sodno odločbo.

V tem smislu navedba imena krepí sodno odločbo. Bržkone ime sodnika na neki način povečuje tudi strokovno odgovornost sodnikov nasproti (strokovni) javnosti. Objava imen - zlasti višjih in vrhovnih - sodnikov bi bržkone pripomogla tudi k temu, da se zmanjšajo razlike med odločanjem različnih senatov istega sodišča, ki prav gotovo niso odlika pravosodnega sistema.

Sklep

Na mestu je premislek o načelni javni dostopnosti vseh sodnih odločb, seveda z upoštevanjem utemeljenih izjem. Problem pomanjkanja opisa pravno relevantnega dejanskega stanja je mogoče odpraviti tako, da se v določbe zakona (Zakona o pravdnem postopku - ZPP) o vsebini sodnih odločb, zlasti Vrhovnega in višjih sodišč, vnese zahteva, da obrazložitev vsebuje povzetek dejanskega stanja.

Sodne odločbe bi morale biti javno dostopne v celoti, dosedanje prakso brisanja glave odločbe pa bi veljalo opustiti. Poseben razmislek je potreben glede javne dostopnosti imen strank. Vsekakor pa bi morala biti javno objavljena imena sodnikov, pa tudi navedba, da se sodba izreka v imenu ljudstva. To bi pripomoglo h krepitvi moči sodne odločbe.

Vprašanja o javni dostopnosti vseh odločb, vključno z imeni strank in sodnikov, odpirajo še več vprašanj o izvedbi in morebitnih drugih posledicah, na katera bo treba odgovoriti. Zdi se mi, da so ta vprašanja rešljiva, ukrep pa razmeroma preprosto izvedljiv. Vsekakor bi napor ob izvedbi ukrepa zbledel v primerjavi z njegovimi predvidenimi pozitivnimi učinki: večjo transparentnostjo in večjo predvidljivostjo sodnega odločanja, s tem pa večjo kvaliteto prava.